

Psychologie výchovy a vzdělávání XS150

(předškolák, školní zralost, školák)

Semestr: podzim 2014

ÚKOLY NA SEMINÁŘI

Práce ve skupinách

- 1) Práce s textem *Náměty k diskusi dědičnost vs. prostředí* – diskuse nad důležitostí jednotlivých vlivů
- 2) Práce s ukázkami testů vývoje a školní připravenosti – klady, zápory, problematická místa v souvislosti s předchozí diskusí...

PŘEDŠKOLNÍ VĚK

- od cca 3 do 6-7 let
- **věk hry**
- stabilizace pozice dítěte ve světě
- diferenciací vztahu dítěte ke světu
- egocentrické myšlení
- období iniciativy
- rozvoj kontaktu s vrstevníky i staršími osobami

PŘEDŠKOLÁK – KOGNICE

Nazírání světa

*kognitivní egocentrismus, fenomenismus,
prezentismus,*

Zpracování informací

magičnost, antropomorfismus, absolutismus

- nechápe nezávislost podstaty na vzhledu
- ignoruje informace, které mu „překážejí“
- preferuje statické znaky a aktuální stav
- preferuje subjektivní pohled před kvalitou objektu

PŘEDŠKOLÁK – KRESBA

kresba

- presymbolická, senzomotorická (batole)
- přechod na symbolickou úroveň (dodatečné pojmenování)
- fáze primárního symbolického vyjádření
  - kreslí to, co o objektu „ví“ (Matějček)
  - postava:
    - **hlavonožec** (cca 3 roky) obličej, končetiny...
    - **subjektivně fantazijní zpracování** (cca 4-5 let) akcentace detailů, považovaných za důležité
    - **stadium realistického zobrazení** „reprezentativní“ kresba

PŘEDŠKOLÁK – ŘEČ

- používána na úrovni vývoje kognitivních procesů
- „proč“ slovník
- nápodoba má selektivní charakter
- v komunikaci upřesňují platnost gramatických pravidel
- egocentrická řeč (dítě hovoří převážně jen samo pro sebe, nevede dialog s lidmi, jeho řečová činnost není sociálně zaměřena)
  - expresivní
  - regulační
  - kognitivní

PŘEDŠKOLÁK – SOCIALIZACE

- postupně přesah rodinného prostředí
  - nutnost chápat sociální normy a morální pravidla
- socializace a individuace probíhá v interakci
- oblasti:
  - **rodina** – jistota symbolického charakteru (Matějček)
    - oddělení prostoru pro děti a rodiče
  - **vrstevníci** – zkušenost, symetrické vztahy
    - místo, kde dochází ke kontaktu
  - **mateřská škola** – první sociální instituce
    - chybí intimní prostor
- komplementarita vnímání rolí otce a matky
- sociální role (hra; anticipace rolí - Erikson)

PŘEDŠKOLÁK – HRA, POHÁDKY

hra

- neverbální symbolická fce
- prostředek vyrovnání s realitou
  - symbolická hra
  - tematická hra – hra na „něco“(role)

pohádky

- jednoznačná pravidla, role, ztotožnění, potřeba řádu a naděje
- archetypy

CO JE POHÁDKA

Projev fantazie dítěte (i v mladším školním věku...)

„vyvolává imaginace, skryté v mysli posluchače...“

Blízká předškolákovi:

- časovou neurčitostí
- záhadným umístěním v prostoru
- tajemností
- fantastičností, proměnami
- schematičností, „primitivnost“ (černobílá)

VÝZNAM POHÁDKY PRO VÝVOJ

- Výchovný, vzdělávací, poznávací, terapeutický...
- Předkládá optimistické vidění světa
- Interiorizace + exteriorizace (např. vztahů – „odžití“)
- Částečné, přijatelné a srozumitelné odpovědi na složité otázky života (proč žijeme, umíráme; proč se lidé nemají rádi; proč, proč...)
srov. ve škole tzv. „lži dětem“ (T. Pratchett: <http://bit.ly/1nauuMQ>)
- Realizace psychické autonomie...
- Osvojování řeči, pojetí etických norem...

Pohádka vs. mýtus (také zjednodušuje skutečnost, určen dospělým, nemusí končit dobře...)

ŠKOLNÍ ZRALOST

- Školní zralost X školní připravenost
- U školní zralosti občas zdůrazňován především „biologický“ aspekt – zrání organismu, hovoří se také o mentální zralosti či o stupni vývoje duševních a tělesných funkcí
- „Schopnost (připravenost, pohotovost) dítěte dostát nárokům školního vzdělávacího procesu, a to nárokům kladeným na jeho organismus (především na jeho nervový systém), nárokům intelektovým, citovým i společenským.“
(Matějček, 1994, s. 94)

ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST

- Školní připravenost – kompetence; zdůrazněn sociální aspekt, důležitá pro zvládnutí role školáka
- Vágnerová (2000) vyčleňuje
  - sociální připravenost (znalost rolí a pravidel chování, úroveň verbální komunikace)
  - hodnota a smysl školního vzdělávání – odraz postoje rodiny školáka
- Problematičnost rozlišování konceptů školní připravenosti a zralosti!

ŠKOLNÍ ZRALOST – DĚLENÍ

- Fyzická – od zjišťování růstu organismu („filipínská míra“ ☺) po zjišťování stavu vývoje hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky či laterality
- Psychická – vývoj řeči (+ sluchová analýza a syntéza), zrakové vnímání, sluch (rozlišení hlásek), rozumové schopnosti (chápaní pojmů, barvy, třídění věcí...), paměť, pozornost
- Sociální a emoční – navazování kontaktu, schopnost spolupracovat a podřídit se, soustředit se, emoční stabilita při odloučení od rodiny

ŠKOLNÍ VĚK – VYMEZENÍ

- Nástup do školy – významný sociální mezník
- Škola jako sociální instituce
- Vztahy s vrstevníky
- Mezi 6. a 7. rokem řada vývojových změn
- Školní zralost a připravenost (viz výše)
- Fáze píce a snaživosti (Erikson)
- Kolem 7. roku – konkrétní logické operace;
- Kolem 12. roku – formální logické operace (Piaget)

ŠKOLNÍ VĚK – PERIODIZACE

Různé...

- mladší (od nástupu do školy do 8-9 let)
- střední (8-9 let až 11-12)
  - latence (Freud)
  - citová vyrovnanost (Erikson)
  - od cca 10 – časná adolescence (anglosaská literatura)
- starší (do 15 let)
  - pubescence (tradiční dělení)
  - adolescence (anglosaská literatura)

ŠKOLNÍ VĚK – PERCEPCE

- Součást školní zralosti
- Diferencovanější a integrovanější
- Konstantnost vnímání
- Percepční strategie – systematická explorace
- Vizuální analýza a syntéza
- Senzomotorická koordinace
- Sluchová percepce – dozrávání (5.-7. rok)
- Rozvoj pozornosti (záměrné!)

ŠKOLNÍ VĚK – MYŠLENÍ

strategie respektující zákony logiky a realitu

Piaget

- konkrétní logické operace (do 11-12)
  - vázané na realitu
  - zkušenost a zobecnění (indukce a dedukce...)
  - změna způsobu práce se znaky a symboly
- formální logické operace (poté)
  - uvolnění vazby na realitu (symboly, znaky)
  - abstraktní myšlení
  - operování s pojmy

ADOLESCENCE – VYMEZENÍ

Období („most“) mezi dětstvím a dospělostí (druhá dekáda života jedince...?)

Tři fáze:

- časná adolescence cca 10 (11) - 13 let;
- střední adolescence cca 14 - 16 let;
- pozdní adolescence od 17 do 20 let, popřípadě i mnohem déle... (studium na VŠ apod.)

Rozvoj sebereflexe a seberegulace

Adolescence jako období „bouře a vzdoru“...

Psychosociální moratorium – akceptování specifika tohoto vývojového období

ADOLESCENCE – EMOCE, SOCIALIZACE

Emocionálně bouřlivé období, ambivalentní pocity k autoritám, rozvoj emocí a citů v souvislosti s přátelstvím a erotikou, negativní pocity v souvislosti s prvními zklamáními a prohrami, pak postupná stabilizace emocionality

Klíčové období pro převzetí dospělých rolí - partnerských, rodinných, přátelských i profesních

Jak adolescent obstojí v interpersonálních vztazích ovlivňuje také jeho sebedůvěru, pocit autonomie a vědomí vlastní efektivnosti

Pozn.: pro zdravý vztah s rodiči v dospělosti je nutné projít bouřlivým konfliktním obdobím?